

КУЛЬТУРНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ФОРМА РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ

Сергій ВІТКАЛОВ – доктор культурології, професор, професор кафедри івент-індустрій, культурології та музеєзнавства, Рівненський державний гуманітарний університет, м. Рівне
<https://orcid.org/0000-0001-5345-1364>
<https://doi.org/10.35619/ucpmk.50.1014>
sergiy_vsv@ukr.net

Володимир ВІТКАЛОВ – кандидат педагогічних наук, професор, завідувач кафедри івент-індустрій, культурології та музеєзнавства, Рівненський державний гуманітарний університет, м. Рівне
<https://orcid.org/0000-0003-0625-8822>

Аналізується тематичний зміст Випуску 50 фахового наукового збірника «Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку»; виявляється його відмінність від попередніх видань; наголошується на тому, що війна поглибила міжкультурну комунікацію і перетворила наукову чи культурну діяльність загалом в активний чинник консолідації українського суспільства; підкреслюється розширення тематичного ряду досліджень за рахунок нової проблематики та праць іноземних науковців, які намагаються вписати культурний досвід власних країн у сучасний світовий контекст.

Ключові слова: наукова діяльність, міжкультурна комунікація, музеєзнавство, мистецтво, суспільні катаклізми і війна, актуальні проблеми соціокультурного розвитку.

Поза сумнівом, що незважаючи на розмаїття тем, що розробляються українськими науковцями, світові суспільні катаклізми та війна повною мірою відбиваються й на цій проблематиці, що помітно не лише у питаннях, пов'язаних із розглядом мілітарних тем; проблеми військового протистояння виявляються й у безлічі інших сегментів сучасного життя. Утім, науковий пошук продовжується, як й еволюціонує погляд на його розмаїті виміри.

Аналізований випуск, з одного боку, залишається традиційним за тематичною спрямованістю, назвами розділів тощо, оскільки сформовану структуру у ньому збережено. З іншого – змінилися акценти (чи перетрансформувався зміст) у низці традиційних питань, погляд на які все таки визначає війна (А. Богущкий, Г. Бітаєва, А. Данілова, І. Кравець, В. Петренко). Війна помітно загострила й питання нового ціннісного ряду, перегляд низки власних параметрів функціонування соціуму [5]. І в цьому плані проблема національної ідентичності, власного самоусвідомлення у світовому культурному просторі [2] – чи не найактуальніша (О. Довганик, В. Лук'яненко, Ю. Марційчук).

Ще однією відмінністю випуску є *зміна його позиціонування на нашому сайті*. Відтепер кожен зацікавлений його проблематикою зможе не лише переглянути зміст тієї чи іншої статті, але й матиме нагоду відслідкувати наявну інформаційну базу, не знайомлячись зі змістом тексту, а також з'ясувати чи має ще подібні розвідки у наших наукових збірниках цей автор, а головне – які його матеріали викликають найбільше зацікавлення, *тобто цитуються у подальшому*. Відтак упорядник та науковий редактор намагалися надати збірнику максимальної технічної насиченості, зважаючи на факт позиціонування сучасних українських дослідників у просторі вищої школи.

Усе частіше у наших збірниках, зважаючи на одну з умов його реєстрації – друк наукових розвідок польською, англійською, німецькою мовами, з'являються матеріали майже повністю скомпоновані на інокультурній інформаційній базі, або вона складає значну частину історіографії, що засвідчує не лише факт опанування українськими дослідниками інокультурного сегмента, але й помітно розширює інформаційний простір вітчизняної культури (І. Антіпіна, Н. Бедріна, Гао Дацянь, І. Гаюк, О. Гончарова, Ю. Горбань, Є. Горб, М. Демиденко, З. Соланський, Н. Дмитренко, Д. Коновалов, С. Коновалова, С. Остроус, Н. Мархайчук, О. Олійник, О. Довганик, О. Коновалова, І. Кравець, М. Ляпченко, О. Потоцька, М. Коробко, В. Петренко, І. Петрова, О. Плюта, Ю. Марційчук та ін.).

Найоб'ємнішим є традиційно розділ «Мистецтвознавство» (36 статей), тематичне розмаїття якого сягає від доби кам'яного віку. І в цьому випуску доктор мистецтвознавства Я. Бондарчук, постійна авторка мистецтвознавчих студій окресленої доби у наших збірниках, намагаючись зрозуміти сутність наскельних зображень, пов'язаних з обрядом ініціації, опрацювавши значну джерельну та історіографічну базу, на підставі зіставлення релігійно-етичні ідей, пов'язаних з обрядами ініціації з характеристиками зодіакальних знаків, домінуючих у часи їх зародження і розвитку, доводить, що відображення головних культів та ідей в релігійно-філософських характеристиках зодіакальних знаків з'явилося не лише в період розвитку астрономії, але й у первісних суспільствах, що не мали ще уявлення про зодіак.

Викличе інтерес читача й розвідка іншої нашої постійної авторки, доктора культурології О. Гончарової, яка чимало часу розробляє «жіночу» тему у західноєвропейському мистецтві в її історичній

© Виткалов С., Виткалов В., 2025

ретроспективі. У даному варіанті йдеться про дослідження культурно-мистецьких практик Лавінії Фонтани в ранньомодерній Болоньї та Римі. Пересипана безліччю цікавих фактів, опертих на значну зарубіжну історіографічну та іконографічну базу, стаття складає помітний внесок у розробку окресленої проблематики і є, мабуть, сегментом оригінального монографічного дослідження, що з'явиться у недалекому майбутньому.

Принагідно відзначимо, що наші збірники у переважній більшості своїх авторських статей мають досить потужні джерельну (архівну) та історіографічну підтримку, що дає підстави бачити широке інформаційне тло, на якому ґрунтується чи розгортається пропонований матеріал і таким чином розширювати уяву про інокультурний простір, поступово концентруючись на європейській інформаційній базі.

У контексті розгляду мистецтвознавчих проблем, звернемо увагу й на матеріал групи дослідників під керівництвом ще однієї нашої постійної авторки, доктора мистецтвознавства О. Шкільної, предметом зацікавлення якої на цей раз є осмислення спадщини художників-бойчуків, виявленої крізь призму сценічного оформлення творчих персонажів Межигірського вертепу 1920-х років, заснованого при однойменному художньо-керамічному технікумі Київщини. Це – унікальне явище авангардного гатунку, значення якого для розширення уявлення про українську сценографію досі не стало предметом наукової рефлексії.

Для української театральної практики тема становлення лялькарства в Європі також викликає чималий інтерес, а надто – у контексті характеристики його найвідоміших персонажів. Виходячи з того, що провідним героєм лялькової драми в будь-якій країні виступає головний герой народних комедій, то, як відзначає авторка (Д. Іванова-Гололобова), для українського лялькарства це залишається важливим елементом для «вписування вертепного театру на чолі з його головним героєм Козаком у загальноєвропейський історичний театральний процес». Тож порівняльний аналіз характеру поведінки народних лялькових героїв Європи та виявленні їх головних сценічних потреб й складає зміст її наукового пошуку. До цього ряду додамо й розвідку групи науковців (С. Папета, О. Яремчук, О. Латій, О. Яків'юк, В. Солопов), мета яких – виявити інноваційні форми художньої освіти окресленого вище періоду, як важливого чинника у стимулюванні розвитку мистецтва.

Історико-художні сегменти наукового пошуку завжди викликають інтерес, позаяк на підставі їх студіювання помітні еволюційні сегменти, причини збереження чи згортання конкретного мистецького явища. На це й спрямована наукова розвідка ще однієї представниці з столичного університету ім. Б. Грінченка – Н. Дмитренко, предметом уваги якої є стиль шинуазрі (відтворення в архітектурі, образотворчому, декоративно-прикладному мистецтві китайських мотивів) у контексті культурно-мистецьких традицій Далекого Сходу в європейському просторі XVII-XVIII століть.

Регіональна культурно-мистецька практика у широких формах її виявлення – ще одна складова тематичного ряду наших збірників, позаяк саме регіони (зокрема, й у світовому культурному контексті) демонструють неозоре поле творчого експерименту, яскравих ініціатив, постатей, які якісно позиціонують власну культурну спадщину [3]. І саме на цій підставі можна відслідкувати культурні впливи етносів, їх еволюцію під впливом культурної влаємодії тощо (Д. Боровик, О. Власов, М. Новакович, Л. Ігнатова, О. Коновалова, Н. Голей).

Не спадає інтерес на сторінках нашого збірника й до питань культурної спадщини у розмаїтті їх виявів, зокрема й до переосмислення низки культурних практик, створених у минулу добу, чи якимось іншим чином пов'язаних з історико-культурною проблематикою [4]. І в цьому плані згадаємо декілька розвідок здобувачів освітньо-наукового ступеня, спрямованих на таку реконструкцію, розміщених, у зв'язку з різними ракурсами бачення проблеми, у різних розділах збірника (В. Бубнова, О. Пшенична, Д. Ходаківський), позаяк ці матеріали надають можливість поглянути на культурно-мистецькі процеси крізь призму шовіністичної політики нашого північного сусіда, якщо мова йде про український контекст. А з іншого – виявити еволюцію творчого мислення вітчизняних митців чи організаторів культурного простору, а також зайвий раз переконатися, що і в минулу добу було чимало знакових постатей вітчизняної культурної практики, які мали власний погляд на ті чи інші проблеми українського соціуму і намагалися зберегти свою національну ідентичність у культурній сфері. Цей ряд продовжує й низка розвідок, спрямованих на реконструкцію культурно-мистецької діяльності провідних особистостей вітчизняної культури (І. Даць, Н. Голей, Д. Боровик, А. Д'яченко, відповідно, постаті О. Тимошенка, М. Губчака, В. Куликова, М. Вайди), в досвіді організації художньої діяльності яких помітно чимало цікавих алгоритмів, які й нині активно використовуються в сучасній практиці.

Теоретико-методологічна проблематика в культурно-мистецьких практиках – одна з важливих складових наукової рефлексії [5]. Залишається такою вона і в даному випуску. У цьому ряду можна

відзначити низку досліджень, спрямованих саме на цей сегмент (О. Гнатишин, К. Іщенко, О. Серова, В. Лук'яненко). Незважаючи на різнопрофільність змісту наукового пошуку кожного з названих дослідників, їх розвідки складають помітний внесок у розробку теоретичних засад культури і засвідчують високий рівень організації наукового пошуку у провідних ЗВО країни.

Актуальна в усі часи, утім стимульована нині відповідною політикою МОН України, проблема «творчих запозичень» у різних її формах залишається у суспільній свідомості й науковій спільноті. Особливо складним це питання є й в художній площині, позаяк інтерпретація художнього явища, постаті тощо, втілена у відповідному культурному тексті, не завжди піддається його виявленню чи виділенню в окремий сегмент, здатний стати предметом спеціального обговорення. У цьому зв'язку можна згадати розвідки наших авторів, спрямовані саме на ці чинники (О. Каленюк, О. Панфілова). Це, до речі, ще одна з найбільш актуальних проблем української наукової спільноти. І форм розв'язання цього питання є також чимало. Виходячи за межі розгляду цього питання, нагадаємо, що помітні позитивні зрушення в означеному напрямі відбуваються досить активно, свідченням чого є помітне зменшення наукових розвідок, що надсилаються до редколегії цього збірника останнім часом, а також наших рецензуваннях на запит інших редколегій. Це помітно і на студентських кваліфікаційних дослідженнях та апробаційних статтях, що свідчить про факт розуміння українською спільнотою окресленого питання і намагання уникати подібних фактів.

Серед культурологічної проблематики також є чимало оригінальних матеріалів. Звернемо, до прикладу, увагу на розвідку В. Петренка, спрямовану на дослідження екзистенційних вимірів війни, означуючи цей пошук трьома напрямками: дійсності, реальності та віртуальності, виявивши на цій підставі основні виклики, що постають перед індивідом, який переживає досвід війни. «Військова проблематика» крізь призму культури продовжується й у науковому пошуку згаданого вже А. Богуцького – з його дослідженням соціокультурних практик нової «нормальності» в контексті адаптації до можливого довготривалого воєнного стану.

У цьому контексті своє дослідження розгортає й І. Кравець, предметом студіювання якої є «аналіз наявних політик культурної пам'яті у постгеноцидних суспільствах», прикладом порівняльного аналізу якої стали пам'яттєві політики Ізраїлю та Руанди. Це можна стверджувати і стосовно наукової рефлексії Ю. Марційчук «Візуальні дослідження сучасної культури як результат теоретико-методологічного оновлення: закордонний досвід», змістом якої є виявлення сутності концепції візуального повороту та нових співвідношень між візуальним та вербальним за рахунок зміни дослідницьких парадигм. У статті «наведено причини складного становлення об'єкту візуальних досліджень та виокремлено парадигми їх формування».

Проблема української діаспори в контексті міжкультурної взаємодії – ще один цікавий сегмент бачення організаційно-культурної практики співвітчизників в історичній ретроспективі. Тим більше – нині, коли формується нова генерація української інтелігенції в світі, сформована вже новими суспільними обставинами, що активно відновлює власну соціокультурну творчість за межами країни (І. Гаюк, О. Підсуха).

Активну участь у формуванні змісту наших збірників бере китайська наукова спільнота (Жень Цзяці, Гао Даянь, Ітао Дун, Ян Цзілінь, Хуан Цзехуй) чи дослідники Азербайджанської національної академії наук в особі Інституту архітектури та образотворчого мистецтва (Н.Я.Г.Примова), представлена здобувачами освітньо-наукових ступенів чи вже сформованими фахівцями, добре знайомими з українськими науково-дослідними реаліями Київської, Львівської, Одеської національних музичних академій чи академій мистецтв, а також ЗВО іншого тематичного спрямування – Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника, провідний напрям публікаційної активності яких – ознайомлення зі специфікою становлення китайської генерації сучасних композиторів, фестивального руху чи ретроспективний огляд окремих інокультурних практик у державах, що сформувалися після розпаду СРСР. Їх розвідки цікаві розширенням тематичного розмаїття культурного простору, педалюванням уваги на символіці національного мистецтва, а також можливістю для українських молодих науковців опановувати технології презентації результатів досліджень, акцентуванням на найбільш оригінальних чинниках національних культур тощо.

Поступово розширюється й поглиблюється тематичний ряд інших розділів – «Дизайн», «Менеджмент соціокультурної діяльності» та «Музеєзнавство. Пам'яткознавство», тематичний зміст яких формують відомі вітчизняні дослідники (С. Гаврилюк, Т. Кароєва, Т. Кротова, О. Поліщук, Л. Коваль, В. Маслак), які, у співтворчості зі своїми колегами, додають оригінальності науковому пошуку.

Насамкінець, виходячи з основного ідеологічного постулату цього збірника – «війна і культурна діяльність», наголосимо на дослідженні групи науковців Львівського національного лісотехнічного університету на чолі з І. Прокопчук (Ю. Кантаровський, В. Прокопенко) – «Естетика втрати: трансформації меморіального простору у візуальному мистецтві та дизайні ХХ-ХХІ століть», в якому

на значному історичному матеріалі здійснено спробу провести ретроспективний аналіз художньо-дизайнерських стратегій меморіальних комплексів, спрямованих на усвідомлення та візуальне відображення теми втрати. Авторами визначено концептуальні засади «проектування українського Марсового поля як відкритого середовища пам'яті і гідності. Наголошено, що сучасний меморіал має стати живою формою публічного діалогу, простором тиші і рефлексії, що.... надає можливість пам'ятати», що й має скласти нову парадигму культури пам'яті.

Список використаної літератури:

1. Білецька Т., Левкова О., Савчак І. Концепція нової національної культурної політики України. Культурний код Східного партнерства. URL: kultura.org.ua/wp-content/uploads/FINALConcept_RoadMap-UA_CultureCodingEaP.pdf.
2. Голька М. Суспільна пам'ять та її імпланти / пер. з польськ. В. Саган. Київ : Ніка-Центр, 2022. 216 с.
3. Державна стратегія регіонального розвитку на 2021-2027 роки : Постанова Кабінету Міністрів України від 05.08.2020 № 695. URL : [https:// zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-p#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-p#Text) (дата звернення : 23.03.2025).
4. Олійник О. Культурне виробництво: суб'єкти, особливості процесу і контрверсії: монографія / Ін-т культурології НАМ України. Київ, 2023. 288 с.
5. Ясь О. Темпоральності війни. Сучасна російсько-українська війна на перехрестях історичного часу / За ред. В. Смоля. Київ : НАН України. Ін-т історії України, 2024. 178 с. URL: [http:// resource.history.org.ua/item/0018335](http://resource.history.org.ua/item/0018335).

References

1. Biletska T., Levkova O., Savchak I. Kontseptsiiia novoi natsionalnoi kulturnoi polityky Ukrainy. Kulturnyi kod Skhidnoho partnerstva. URL: kultura.org.ua/wp-content/uploads/FINALConcept_RoadMap-UA_CultureCodingEaP.pdf.
2. Golka M. Suspilna pamiat ta yii implanty / per. z polsk. V. Sahan. Kyiv : Nika-Tsentr, 2022. 216 s.
3. Derzhavna stratehiia rehionalnoho rozvytku na 2021-2027 roky : Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 05.08.2020 № 695. URL : <https:// zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-p#Text> (data zvernennia : 23.03.2025).
4. Oliinyk O. Kulturne vyrobnytstvo: subiekty, osoblyvosti protsesu i kontroversii: monohrafiia / In-t kulturolohii NAM Ukrainy. Kyiv, 2023. 288 s.
5. Yas O. Temporalnosti viiny. Suchasna rosiisko-ukrainska viina na perekhrestiax istorychnoho chasu / Za red. V. Smoliia. Kyiv : NAN Ukrainy. In-t istorii Ukrainy, 2024. 178 s. URL: [http:// resource.history.org.ua/item/0018335](http://resource.history.org.ua/item/0018335).

UDC 437.182.11

CULTURAL ACTIVITY AS A FORM OF PERSONALITY REPRESENTATION

Serhiy VYTKALOV – Doctor of Cultural Studies, Professor, Professor of the Department of Event Industries, Culturology and Museology,

Rivne State Humanitarian University, Rivne

Volodymyr VYTKALOV – Candidate of Pedagogical Sciences, Professor,

Head of the Department of Event Industries, Culturology and Museology, RDHU, Rivne

The thematic content of Issue 50 of the professional scientific collection “Ukrainian Culture: Past, Present, Development Paths” is analyzed; its difference from previous editions is revealed; it is emphasized that the war deepened intercultural communication and turned scientific or cultural activity in general into an active factor in the consolidation of Ukrainian society; The expansion of the thematic range of research is emphasized due to new issues and works of foreign scholars who are trying to fit the cultural experience of their own countries into the modern world context.

Key words: scientific activity, intercultural communication, museology, art, social cataclysms and war, current problems of socio-cultural development.

Стаття надійшла до редакції 25.05.2025

Отримано після доопрацювання 25.05.2025

Прийнято до друку 25.05.2025